

Pohjois-Karjalan hyvinvointialueen tulevaisuuslautakunnalle
Hyvinvointiala HALI ry

749/00.01.02.00/2022

Lausunto Pohjois-Karjalan hyvinvointialueen palvelustrategian ja palveluverkkosuunnitelman luonnoksiin

Ostopalvelut ovat osa ratkaisua – eivät ongelma

Hyvinvointiala HALI ry suhtautuu positiivisesti siihen, että Pohjois-Karjalan hyvinvointialueen palvelustrategiassa on otettu lähtökohdaksi monituottajuus ja palvelujen järjestämistapojen vertailu (s. 33). Palvelutuotantoresursseihin – hyvinvointialueen omaan, yksityiseen ja kolmannen sektorin – on järkevää suhtautua kokonaisuutena. Kunkin toimijan vahvuudet on tunnistettava ja otettava käyttöön. Tämä onnistuu vain, kun kaikkia edellä mainittuja palveluntuottajia pystytään vertailemaan ja tekemään päätös palveluntuottajasta sen perusteella.

Siksi olemme huolissamme palvelustrategian kirjauksesta, joka on ristiriidassa edellä mainitun kanssa: *"Henkilöstön riittävyys ja saatavuus ovat riski tasapainoisen talouden saavuttamiselle, joka vaatii ostopalvelujen vähentämistä oman toiminnan lisäämisen myötä eli henkilöstön veto- ja pitovoiman lisäämistä"* (s. 42).

Pelkäämme, että kirjaus kuvastaa ajatusmallia, jossa palvelu pyritään tuottamaan samoilla tavoilla kuin ennenkin, ja yhtä aikaa palvelutarpeen kasvun kanssa hupeneva henkilöstö nähdään yhtälön suurimpana uhkana. Päättelyketjun mukaan oman palvelutuotannon henkilöstön määrä pyritään maksimoimaan leikkaamalla ostopalveluista. Kenties siksi, että ostopalveluista ajatellaan säästyvän niihin kulunut rahasumma, joka voidaan käyttää oman palvelutuotannon henkilöstöön?

Haastamme tämän ajatusmallin, sillä katsomme sen johtavan päinvastaiseen lopputulokseen, mitä tavoitellaan. Tavoitteena on vähintään perustuslain turvaamat riittävät palvelut ja tasapainoinen talous. Syvenevä kestävyysvaje ja paheneva henkilöstöpula on niin suuri, että ainoa tapa on ajatella sosiaali- ja terveystalouden tuottamista kokonaan uudella tavalla. On kysyttävä missä työnteon tapoja voidaan järkevöittää ja miten työnjakoa voidaan kehittää? Missä palveluissa digitaaliset ja tekniset ratkaisut voivat vähentää työvoiman tarvetta? Miten palvelut voidaan tuottaa tehokkaammin – miten saadaan vain maltillisesti kasvavalla rahamäärällä huomattavasti enemmän palveluja, mielellään vielä nykyistä laadukkaammin? Onko Suomessa jollain toimijalla, kuten toisella hyvinvointialueella tai yksityisillä palveluntuottajilla jo olemassa olevia ratkaisuja näihin kysymyksiin?

Vastaus kaikkiin edellä mainittuihin kysymyksiin on kyllä. Esimerkiksi kaikissa vanhuksen arkea tukevilla tehtävissä ei tarvita sairaanhoitajan tai lähihoitajan koulutusta. Jos älylattia otetaan käyttöön ikääntyneiden ympärivuorokautisessa hoivassa, yöhoitajien määrää voidaan vähentää

kolmesta kahteen ja siirtää tämä hoitaja päiväsaikaan, jolloin tarve on suurempi. Tämä siirto jo yhden työntekijän kohdalla on viisinumeroisen säästö euroissa. Lääkäri voi ratkaista yli 14 tapausta tunnissa chat-palvelussa. Nämä tapaukset ovat pois kivijalkavastaanotoista ja lyhentävät jonoja. Nopea hoitoon pääsy myös säästää rahaa, kun tilanne ei pääse äitymään pahemmaksi. Digitaalisen palvelun kehittäminen toimivaksi vie vuosikymmenen ja paljon rahaa. Sitä ei kuitenkaan tarvitse tehdä, sillä yksityiset toimijat ovat tämän jo tehneet – hyvinvointialue saa hyödyn heti kumppanuuden kautta. Teköäly voi seuloa terveystietojen perusteella riskiryhmiin ajautumassa olevia ja säästää siten kalliita erikoissairaanhoidon kustannuksia. Ulkoistetuissa terveyskeskuksissa jonot ovat keskimäärin 2,6 kertaa lyhyemmät kuin kuntien / hyvinvointialueiden itse pyörittämissä terveyskeskuksissa. Tulos on tehty pitkälti työnjaon ja tiimimallien kehittämisellä.

Yksityiset palveluntuottajat ovat ottaneet menestyskekkäästi kaikkea edellä mainittua jo käyttöön ja toteuttaneet niitä myös yhdessä kuntien ja hyvinvointialueiden kanssa. Nämäkin ovat vain muutamia esimerkkejä ja vasta alkua. Yrityksillä ja järjestöillä on usein yliveraista osaaamista, innovaatiokykyä ja –halua, joka on hyvinvointialueiden käytettävissä. Siksi kumppanudet, keskusteluyhteys ja ostopalvelut yksityisten palveluntuottajien kanssa ovat ratkaisun avain, eivät ylimääräinen kuluerä.

Ostopalveluista leikkaaminen ei myöskään säästä rahaa – kyseiset palvelut on hoidettava joka tapauksessa. Ellei palvelujen tasosta, määrästä tai alueellisesta kattavuudesta olla valmiita luopumaan erittäin merkittävästi. Jos ostopalvelusta luovutaan, hyvinvointialueen on tuotettava kyseinen palvelu itse. Yksityinen palvelutuotanto on esimerkiksi ikääntyneiden ympärivuorokautisessa hoivassa yli 30 % halvempaa kuin julkinen palvelutuotanto.¹ HALIn kahtena vuonna toistetussa selvityksessä on tarkasti otettu huomioon vain palvelutuotannon kustannukset, ei järjestämisen kustannuksia. Se ei siis selitä eroa, samoin kuin ei hoitoisuuden vaativuusastekaana. Tämä 30 % ero tosin on liian suuri – yksityinen palvelutuotanto on suurissa vaikeuksissa näin pienellä korvauksella. Mutta jotain se kertoo siitä, miten yksityinen pystyy toimimaan huomattavasti tehokkaammin kuin julkiset yksiköt. Ulkoistetuilla terveysasemilla kustannusten kasvu on taitettu 5,9 prosentista 2,1 prosenttiin.²

Kustannusten läpinäkyvyys on avain palveluiden kehittämiseen

Kustannusten läpinäkyvyys on kiitettävästi otettu monituottajuuden lähtökohdaksi (s. 33). Tuntemalla ja vertailemalla kustannus-, laatu- ja saatavuuseroja, voidaan käyttää resurssit tehokkaasti ja kannustaa palveluiden kehittämiseen. Tämä luo myös edellytykset toiminnan tuottavuuden lisääntymiselle, joka niin ikään asetetaan palvelustrategiassa erääksi toimenpiteeksi (s. 43).

Kustannusten läpinäkyvyydestä on kuitenkin hyötyä ainoastaan silloin, kun kustannuslaskenta on luotettavalla pohjalla. Palveluntuottajien lähtökohdat ovat erilaiset ja tämä tulee huomioida kustannuslaskennassa. Esimerkiksi julkiset hallinnon ja tukipalveluiden kustannukset ja muut

¹ [Selvitys hoivan kustannuksista \(hyvinvointiala.fi\)](https://selvitys.hoivan.kustannuksista.fi).

² Valor, Suomen sosiaali- ja terveystoimiala -raportti, 2020.

vyörytykset, sekä hyvinvointialueiden saama 5 % alv-palautus on huomioitava julkisen palvelutuotannon hinnassa. On tärkeää, että julkisen tuotannon kustannukset ja järjestämisen kustannus tunnistetaan erikseen.

Julkisen tuotannon kustannusten tarkka ja läpinäkyvä tuntemus on erityisen tärkeää myös siksi, että eräänä kustannusten kasvun hillinnän toimenpiteenä mainitaan palvelustrategiassa omaa tuotantoa kalliimpien ostopalveluiden vähentäminen (s. 43). Ennen päätöksentekoa on edellä kuvatulla tavalla varmistuttava siitä, että kustannukset ovat vertailukelpoisia – ja että oma tuotanto on aidosti ja kaikkine kuluineen ostopalvelua edullisempaa.

Kumppanuuden kautta kiinni digitalisaation mahdollisuuksiin

Palvelustrategian mukaan sähköistä asiointia lisäämällä tavoitellaan parempaa yhteydensaantia ja asiakasohjausta, kustannusten kasvun hillintää ja henkilöstöresurssin riittävyyttä (s. 21). HALI ry muistuttaa, että yksityiset palveluntuottajat ovat sote-digitalisaation edelläkävijöitä ja panostaneet digiratkaisujen kehitykseen jo vuosien ajan. Yhteistyö yksityisten palveluntuottajien kanssa onkin avainasemassa sähköisille ja etäpalveluille asetettujen tavoitteiden saavuttamisessa.

Vuoropuhelu tarjoaa ratkaisuja Pohjois-Karjalan haasteisiin

HALI ry korostaa vielä yritysten ja järjestöjen kanssa käytävän vuoropuhelun tärkeyttä. Luonnoksen sivulla 34 kuvataan yhteistyötä ja yhdyspintoja kumppanien ja sidosryhmien kanssa, kuitenkin yrityksiä ja palveluntuottajajärjestöjä erikseen mainitsematta. Kirjaus siitä, että yritysten ja järjestöjen kanssa luodaan konkreettinen vuoropuhelun alusta, olisikin perusteltu lisäys palvelustrategialuonnokseen. Vuoropuhelun tarkoitus on kahtalainen: yhtäältä se mahdollistaa hyvinvointialueen viestimisen ajankohtaisista asioista ja tarpeista kootusti kaikille palveluntuottajille. Toisaalta vuoropuhelu on keino kutsua yksityiset palveluntuottajat mukaan ratkaisemaan hyvinvointialueen haasteita.

Kunnioittavasti,

Eveliina Vigelius

Johtaja, sote-palveluiden kehittäminen
044 511 4411
eveliina.vigelius@hyvinvointiala.fi

Ville Laakso

Asiantuntija, juristi
040 067 3965
ville.laakso@hyvinvointiala.fi